

Uluslararası
Uygur Araştırmaları Dergisi
2016/7

ÇAĞDAŞ UYGUR EDEBİYATINDA ÖNEMLİ BİR YAZAR: ZORDUN SABİR

Zordun Sabir: An Important Writer Of Contemporary Uygur Literature

*Abdulvahit HASANCAN**

Özet

XIX. yüzyılın sonu ile XX. yüzyılın başlarında başlayan Çağdaş Uygur edebiyatı, klasik Uygur edebiyatının zenginliklerinin mirasçısı olarak kısa zamanda büyük gelişme göstermiştir ve önemli temsilciler yetiştirmiştir. Türk dünyasının köklü ve zengin kültürüne sahip olan Uygur Türklerinin çağdaş edebiyatı ve önemli yazarları politik nedenlerden dolayı, Türk dünyası ve edebiyatında pek tanınmamaktadır.

Zordun Sabir, Çağdaş Uygur edebiyatındaki ünlü yazarlarından biridir. Onun kaleme aldığı birçok eser Uygur edebiyatında büyük yankı uyandırmıştır. Bu makalede, Zordun Sabir'in hayatı, edebî kişiliği ve eserleri hakkında bilgi verilmiş, daha sonra da onun Uygur edebiyatındaki yeri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çağdaş Uygur Edebiyatı, Zordun Sabir, hikâye.

Abstract

Contemporary Uyghur literature has started in the last of 19th and the early 20th century. it has shown great improvement in a short time as the heir of the richness of classical Uighur literature and trained a lot of important representatives. even though Uighurs who have long history and rich culture, the Uighur contemporary literature, important writers and their works not able to be recognized at the Turkish world causing of political reasons.

Zordun Sabir is one of the famous writers in modern Uighur literature. Most of his literary works has formed a great impact on the Uighur literature. In this article, is mainly discussing about Zordun Sabir's life, literary personalities then introduce his works and his role in Uighur literature.

Keywords: Contemporary Uyghur literature, Zordun Sabir, story.

Giriş

Çağdaş Uygur edebiyatının teşekkülünde, Köktürk, Uygur, Kara hanlı, Harezmi ve Çağatay dönemi eserleri önemli rol oynamıştır. Zengin bir sözlü kültüre sahip olan Uygur edebiyatı, XVII. Ve XVIII. Yüzyıllarda Doğu Türkistan'da meydana gelen siyasî olaylarla birlikte yeni bir döneme girer. XIX yüzyıl, Doğu Türkistan'daki siyasî olayların edebiyata yansıdığı bir dönüm noktasıdır denilebilir (Komisyon 2013:168).

XIX. yüzyıl sonları ile XX. yüzyıl başlarında dünyada meydana gelen tarihi, siyasî değişimler ve Cedidçilik akımının etkisiyle bir başkaldırı, bir isyan niteliğinde oluşmaya

* Doktora Öğrencisi, Nevşehir Hacıbektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Nevşehir-TÜRKİYE, E-posta: hasanonuygur@gmail.com.

başlayan Çağdaş Uygur Edebiyatı, Kutluk Şevki, Abduhaluk Uygur, Mehmet Ali Tevfik, Ahmet Ziyaî, Lutpulla Mutellip, Abdurehim Ötkür, Zunun Kadirilerin yakmış oldukları meşaleyi takip eden yeni nesil Uygur şair ve yazarları, Çin'in "Kültür Devrim"i sonrası siyasette meydana gelen bir önceki döneme göre yumuşama, Çağdaş Uygur edebiyatının tekrar canlanmasını sağlamış ve bu canlanmayla beraber Çağdaş Uygur edebiyatında ikinci bir dönem, bugünkü Uygur edebiyatı oluşmuştur (Baran 2008:206). Kültür Devriminden sonra, ekonomik açıdan kalkınma ihtiyacı hisseden Çin, liberalleşme ve dışa açılıma politikası uygulamıştır. Bu politika, Doğu Türkistan ve Uygurlara yönelik yumuşama siyasetini de beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla 1978'den sonra Uygur Edebiyatında canlanma görülmüştür. 1980'li yıllara kadar mevcut bulunan yayın evlerine yenileri eklenerek, Uygur edebî eserleri için zemin hazırlanmıştır. Birçok edebî dergi ve mecmualar tesis edilerek, edebî eserlere yayınlanma imkânı tanınmıştır. Tüm bu olumlu koşullar, yazarların büyük bir coşkuyla eser vermelerini sağlamıştır(Kaşgarlı 2014:138). Kültür Devriminden sonraki çağdaş Uygur edebiyatında, roman ön plana çıkmıştır, bu dönemin önemli temsilcilerinden Zordun Sabir, Ehet Turdi, Memtimin Hoşur, Halide İsrail, Muhemmet Bagraş, Ehtem Ömer, Calalidin Behram, gibi yazarları sayıya biliriz. Dolayısıyla bu dönemin önde gelen önemli temsilcilerinden biri Zordun Sabir'dir.

1. Zordun Sabir'in Hayatı

Çağdaş Uygur edebiyatında önemli bir yer tutan Zordun Sabir, 1937 yılının Nisan ayında Doğu Türkistan'ın İli vilayetine bağlı Gulca kasabasının Yenitam Köyü Bostan Mahallesinde Sabir isimli çiftçi ailesinin ikinci çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Babası Sabir, çiftçi olmasına rağmen ilim seven, bilim adamlarına saygı duyan bir kişidir. Annesi Anarhan, Zordun beş yaşındayken vefat etmiştir. Küçük yaşında anne sevgisinden mahrum kalan masum Zordun'un yüreğinde acı hatıralar bırakmış, babası Sabir dört çocuğuna hem babalık hem de annelik yapmak zorunda kalmıştır. Çocukları üvey anaya bırakmam diyen Sabir, çocukları ortaokulu bitirene kadar tekrar evlenmemiştir. Zordun, okul yaşına geldiğinde babası Sabir onu okutmak için köydeki okula kaydettirir, fakat kitap, defter, kalem ve diğer okul malzemelerini parası olmadığı için alamaz. Bunun üzerine mahallesindeki zengin birisi olan İläzi'ye üç ay çalışma karşılığında Zordun'u okutacak para bulur (Hoşur 2007:106). İlkokulu başarı ile tamamlayan Zordun, ortaokul için evinden uzak bir ilçeye gitmek zorunda kalır ve o dönemdeki birçok zorlukların ve yoksulluğun engellemesine rağmen bu zeki çocuğun geleceği parlak diye düşünen Zamanidin isimli öğretmenin her türlü yardımı sayesinde ortaokula devam eder ve ortaokulu da başarıyla bitirir.

Zordun Sabir 1953 yılından 1955 yılına kadar İli Gimnaziyum'da (Lise) okudu. Gimnaziyum'u bitirip İli Darü'l-Müellim okulunda okudu ve 1957 yılında başarıyla mezun olup, İli Gazetesi'nde çalışmaya başladı. Birkaç ay sonra Çin'deki azınlık kabul edilen milletlerin komünist ideoloji seviyesini yükseltme ve sosyalizmin nadir kadrolarını yetiştirme politikası nedeniyle Çin'in Lencu şehrindeki Kuzeybatı Azınlıklar Enstitüsü'ne gönderildi. Orada iki sene Çince eğitim alan Zordun Sabir, Çince kaynaklar ile dünya klasiklerini tanıdı ve daha çok bilgi kaynaklarına ulaşma fırsatına sahip oldu. Tarih, felsefe, sanat ve edebiyat teorileri alanlarında birçok kitap okuyarak kendi ufkunu genişletti ve ilmi çalışmalara başladı. Daha sonra mezun olduğu enstitüde öğretim elemanı olarak çalışan yazar, 1964 yılında İli vilayetine dönüp öğretmenlik yaptı. 1972 yılında yazarlar derneğine katıldı. 1976 yılında ise Şincañ Halk Neşriyatı'nın davetiyle Ürümqi şehrine yerleşen yazar, 13 Ağustos 1998'de kalp krizi geçirerek Ürümqi'de vefat etti.

2. Zordun Sabir'in Edebî Şahsiyeti

Zordun Sabir yazı hayatına 1961 yılında "Tarım" adlı dergide yayımlanan "Ak Örük" (Ak Erik) isimli şiiriyle başlamıştır. 1966 yılında Çin'de gerçekleşen "Kültür Devrimi"

nedeniyle şüpheli kişi, milliyetçi olarak suçlanıp yönetim tarafından Tibet'in Garmu ilçesine sürgün edilmiştir. Burada birçok zorlukla mücadele eden yazar 1970'li yıllara kadar siyasi olaylar nedeniyle yazı kaleme alamamıştır (Ömer 2001:19). Daha sonra "Tağ Keynige Ötkende" (Dağın Arkasına Geçince), "Göherniñ Behti" (Cevher'in Mutluluğu), "10. Sinipni Emdi Tügettım" (10. Sınıfı Şimdi Bitirdim), Mehriban Ata (Şefkatli Baba), Kubulhanida (Kabul Yerinde), "Kerzdar" (Borçlu), "Hoşnılar" (Komşular) gibi hikâyeleri yazarak Uygur edebiyatı sahasında tanınmaya başlar. Yazarın 1979 yılında yazdığı "Dolan Yaşliri" (Dolan Gençleri) hikâyesi yazarın erken dönem yazarlığının en nadide eseri olup, edebiyat sahasında büyük ses getirmiştir. Bu eser, 1981 yılında Çin'in "Memleket Ödülü"ne sahip oldu ve söz konusu eser, yazarın çağdaş Uygur edebiyatında önemli bir yer edinmesini sağladı (Sultan 2002:195).

1980 ve 1985'li yıllar, yazarın en verimli olduğu ve edebî kişiliğinin olgunlaştığı bir dönemdir. Bu dönemde yazar "Unutmaymen Gülsare" (Unutmam Gülsare), "Cigdiler Picirlyaydu" (İğdeler Fısıldıyor), "Vapadarlık" (Vefakârlık), "Hezine" (Hazine), "Boşkelme Turpanlık" (Yumuşak Olma Turfanlı), "Kakkuk Kelip Konganda" (Kakkuk Geldiğinde), "Eh Topilik Yol" (Ah Tozlu Yol) gibi hikâyeleri, "Baş Ahiri Yok Hetler" (Başı Sonu Olmayan Mektuplar), "Keçküz" (Sonbahar), "Gülemhan" gibi povestleri (uzun hikâye), "Avral Şamalliri" (Avral Rüzgârları), "İzdiniş" (Arayış), "Ata", "Anayurt" gibi romanları yazdı.

"İzdiniş" (Arayış) romanı Uygur romancılığının gelişmesine büyük katkıda bulunan bir eserdir. "İzdiniş" romanı yazarın kendi hayat hikâyesinden hareketle, kültür devriminin etkisi altındaki tüm Uygur halkının hayatını yansıtmaktadır. Roman, Uygur edebiyatında aydın karakterini yaratan ilk eser olarak, sadece köylü ve çiftçi karakterlerine yer veren konudaki eserlere ve bu bağlamda Uygur edebiyatına büyük yenilikler getirdi. İzdiniş iki ciltlik "biyografik" romandır, romandaki başkarakter "Ala" Çin'in genç bilim adamı olarak kendi idealini gerçekleştirmek için mücadele eder. Çin politikası içinde kendi kültürü, kendi varlığını daha doğrusu kendi kültürel köklerini arar. Roman Uygur edebiyatında, anlatım üslubu ve karakter yaratma özelliklerinden dolayı Uygur romancılığına farklı bir renk getirmiştir. Yazarın yetiştirme tarzı romanda anlatılan "Ala"nın izlediği çizginin aynısıdır. Yazarın biyografisine bakıldığında, romanda anlatılan "Ala"nın kendisi olduğu görülür (Tanrıdağlı:1997:119). Söz konusu roman tema yeniliği ve karakter yaratma özelliğiyle Uygur romancılığının 1980'li yıllardaki büyük başarısı sayılır ve romanın başkarakteri "Ala" da tüm Uygur gençlerinin hayatına örnek bir kahramandır (Sultan 2002:196).

1987 yılında Suudi Arabistan, Almanya gibi ülkeleri ziyaret etme şansına sahip olan Zordun Sabir'i Suudi Arabistan'ın padişahı kabul etmişti. Bu dönemde yazar, Suudi Arabistan'da yaşayan Uygur Türklerinin hayatını anlatan "Baş Ahiri Yok Hetler" (Başı Sonu Olmayan Mektuplar) eserini yazdı. Suudi Arabistan'da sanatçılara verilen "Uluslararası Faysal Ödülü"ne sahip oldu (Kadir 2007:40). Almanya'da ünlü Türkolog Annemarie von Gabain'le görüşen yazar, orada çok kısa süre kalmasına rağmen, Almanya halkının iki Almanya'nın birleşme isteğini yansıtan "Sizik Ademlergila" (Çizik Ademler İçin), "İşsizler Tehimu İşçan" (İşsizler Daha Çalışkan) gibi hikâyeler yazdı. Bu hikâyeler Almanca olarak farklı dergilerde yayınlandı. Zordun Sabir'i Almanya'da gezdiren, sonradan iyi bir arkadaşlık ilişkisi olduğunu söyleyen Gabain Hanım, yazar hakkında "Belki Zordun Sabir en çok kitap okuyan, geniş bilgiye sahip Uygur yazarı olabilir" demiştir (Kadir 2007:40).

1990'lı yıllarda "Keni u Bağlar" (Nerde O Bahçeler), "Dolkunlar Sadasi" (Dalgalar Sedası), "Kuyaş Vehimisi" (Güneş Tehlikesi), "Yeñilangın Hava" (Yenilenen Hava), "Keşker Koçiliri" (Kaşgar Sokakları), "Hörmet" (Hürmet), "Şikâyet" gibi hikâyeleri; "Sada" (Seda), "Tuman" (Duman), "Zamandaşlar" (Çağdaşlar), "Ahirki Padiçi" (Son Çoban), "Keçküz (Sonbahar) isimli povestleri; "Ata", "Anayurt" gibi romanları yazdı. Ancak "Anayurt" romanı yazarın vefatından (13 Ağustos 1998) sonra yayınlandı. Yazarın bu dönemindeki eserlerinin içinde

özellikle XX. yüzyıl Uygur edebiyatında önemli yer tutan, yazarın yeteneğini ortaya koyan ve yazarı Uygur edebiyatında büyük şöhrete kavuşturan eseri Anayurt romanıdır (Ömer 2001: 20).

“Anayurt” romanı, Uygurların yakın dönem tarihinde, 1944 yılında meydana gelen Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti’nin kuruluşu, Uygur Türklerinin Çin yönetimine karşı verdiği mücadeleyi konu alan belgesel nitelikli tarihî bir romandır. Yazar “Ahmetcan Kasimi”, “Elihan Töre”, “Geni Batur” gibi gerçek tarihi şahısların tiplemesini uygun bir şekilde tasvir eder. “Nuri”, “Muhtarbay” gibi kurgusal karakterleri de başarıyla yaratan yazar, Doğu Türkistan’ın durumunu iyi bir tahlille ortaya koymuş ve o dönemdeki Uygurların Rusya ve Çin gibi büyük güçlerin çıkar çatışmasının kurbanı olduğunu etkileyici bir şekilde anlatmıştır. Roman, Uygurların trajik yaşamını canlı bir şekilde tasvir ederek okurların kalbinde derin bir iz bırakmıştır. Eserde, mücadelenin başarısız olmasının sebebi diğer romanlarda olduğu gibi sadece bilgisizlik, güçsüzlük gibi unsurlara bağlanmamıştır. Doğu Türkistan’ın coğrafi konumu, dünya strateji içindeki yeri gibi önemli unsurlarla birleştirip okurları geniş düşünmeye sevk etmiştir. “Anayurt” romanı her yönden başarısı ile iki sene içinde dört defa neşredilmiş ve okunma rekorundaki başarısıyla dikkat çekmiştir (Kadir 2007: 42). Söz konusu Roman tema açısından Uygur edebiyatındaki “Durgun Don” dur, hatta bizim için ondan daha değerlidir (Jalalidin 2001:33) “Anayurt” daha değerlidir.

3. Zorsun Sabir’in Eserleri

Zordun Sabir 26 yıllık yazarlık hayatına 4 roman, 13 povest (uzun hikâye), 86 hikâye, iki drama, bir film senaryosu, beş edebi makale sığdırmıştır (Kadir 2007: 102). Onun yarattığı karakterler Uygur edebiyatında ayrı bir yere sahiptir. “Komşular” hikâyesindeki “Salih”, “İzdiniş” (Arayış) romanındaki “Ala” ve “Rakip”, “Anayurt” romanındaki “Nuri” “Muhtarbay”ları Uygur edebiyatında yaratılan tipler olarak gösterebiliriz. Onun eserlerinde Uygur Türklerinin milli psikolojisi, toplumun tüm kesimlerindeki kişilerin takdiri, kısmetleri daha doğrusu trajedisi kaleme alınmıştır. Yazarın roman ve povestleri (uzun hikâye) şöyledir: (Kadir 2015: 17)

Romanları:

1. Avral Şamalliri (Avral rüzğarları), “1981”
2. İzdiniş (Arayış, iki cilt), “1983”
3. Ata, “1994”
4. Anayurt (üç cilt), “2000”

Povestleri (uzun hikâyeleri):

1. Heyrilik İş (Hayırlı İş), “1982”
2. Sübhi (Tan Vakti), “1983”
3. Vapadarlik (Vefakâr), “1983”
4. Gülemhan, “1983”
5. Bahar Haman İllik (Bahar Zaten İllik), “1984”
6. Arça Yapıki (Pınar Yaprağı), “1985”
7. Seherde Körgen Çüş (Seherde Görülen Rüya), “1986”
8. Keçküz (Sonbahar), “1989”
9. Qum Arşañ (Kum Kaplıcası), “1989”
10. Tuman (Duman), “1991”

11. Hıre Derize (Muğlak Pencire), "1991"

12. Sada (Seda), "1995"

13. Ahirki Padiçi (Son çoban), "1997"

4. Zordun Sabir'in Uygur Edebiyatındaki Yeri

Yazar Zordun Sabir 26 senelik kısa yazarlık hayatında çok sayıda eserler yazdı. Onun eserleri sayesinde Uygur edebiyatı değişik renklere ve yeni seslere sahip oldu. Okurlar arasında büyük etki yaratan yazar, 1992 yılında "Tanrıdağ Dergisi"nin Uygur edebiyatında halkın en sevdiği yazar oylaması sonucunda Sabir bu şerefe nail oldu. Zordun Sabir, Uygur edebiyatında yurt dışında ödül alan ilk Uygur yazardır. O, Uygur edebiyatında nesir türünün gelişmesi ve olgunlaşmasına büyük katkıda bulundu. Zordun Sabir Uygur edebiyatının nesir türünü tema çeşitliliğine sahip ettiğinden ziyade çeşitli renkler ve şekiller yarattı. O edebiyatımızdaki önemli şahsiyetlerden biridir (Sultan 2002: 184)

Onun eserlerinden "Dolan Yaşliri" (Dolan Gençleri), "Kubul hanida" (Kabul Yerinde), "Cigdiler Piçirleydu" (İğdiler Fısıldıyor) gibi hikâyeleri, "İzdiniş" romanı, Çin yazarlar birliği tarafından ödüllendirildi.

Uygur edebiyatında en çok araştırılan yazar hakkında araştırmacıların ve yazarların önemli yorumları oldu, bu yorumlardan bazıları şöyledir:

Muhammet Polat: "Zordun Sabir edebiyatımıza yeni kan verdi, o edebiyatımızı tüm gerçekliğiyle yansıttı. Zordun Sabir yazarlarımızın zaman önündeki vicdani borcunu derin düşünen, Uygur romancılığında anlatım ve şekilde yenilik getiren yazardır" (Polat 2001: 23).

Azat Sultan: "Zordun Sabir toplumunu tüm gerçekliğiyle yazarken aynı zamanda insanın kişilik değerlerini yaratan bir yazardır" (Sultan 1997: 39).

Mambet Turdi: "Zordun Sabir'in Uygur edebiyatındaki yerini, onun eserleri yayımlandıktan sonraki yarattığı tartışmalardan biliyoruz" (Turdi 1997: 46).

Abdukadir Jalalidin: "Zordun Sabir'in eserleri destan görüntüsüne sahiptir, bu görüntü aşk ve hayatın anlamını kaybeden, onu tekrar bulmaya çalışan insanların görüntüsüdür" (Jalalidin 2001: 33).

Ehtem Ömer: "Zordun Sabir her alanda bilgisi bulunan nadir yazarlarımızdandır. O Uygurların yaşadığı hayatı tüm çıplaklığıyla anlatan ilk yazardır" (Ömer 2001: 22).

Enver Abdurehim: "Zordun Sabir insan tabiatının çok yönlü ve karışık olduğunu eserlerine başarıyla yansıtan yazardır" (Abdurehim 2000: 34).

Abdukerim Rahman: "Uygurların hayatını tüm çıplaklığıyla eserlerinde anlatan yazardır" (Kadir 2015: 19).

Bundan başka yine Zordun Sabir'in eserleri üzerinde birçok tez yapılmıştır. Bugüne kadar onun eserleriyle ilgili araştırmaları konu alan 5 kitap yayınlandı. Onun eserleriyle ilgili çalışmalar halen devam etmektedir.

5. Zordun Sabir Anma Evi

Zordun Sabir'in ölümünden sonra Çağdaş Uygur edebiyatı büyük kayıplara uğradı. Ölümünden sonra edipler ve kitap seven vatandaşlar toplanarak yazarı hatırlamak amacıyla anıma sarayı kurmayı düşünmüşlerdi. Yazılı dosya hazırlayıp idari kurumlara defalarca başvurmasına, yıllarca uğraşmasına rağmen, resmi kurumlardan olumlu cevap alamadı. Daha sonra vatandaşlar kendi aralarında toplanıp yazar için anıma evi yapmaya karar verdiler. Böylece yazarın memleketi Gulca şehrinde, yazarın öğretmenlik yaptığı

ortaokulda, müdür başta olmak üzere, yazarın ailesi, tüccarlar, yazarlar, kitapsever vatandaşlardan oluşan ekip 2009 yılı Ekim ayında yazar için anıma evi kurmayı başardılar. Anıma evine yazar hayatayken kullandığı çalışma masası, masa lambası, kullandığı bardak, gözlük, satranç, kalem, saat, baş giysi gibi özel eşyaları ve yazarın fotoğrafları, bazı eserlerin orijinal el yazması sergilendi. Zordun Sabir anıma evi 70 metre karelik küçük bir daireden oluşmasına rağmen söz konusu anıma evi Doğu Türkistan'da kurulan ilk Uygur yazarı anıma evi sayılıyordu (Osman 2010: 33).

Sonuç

Zordun Sabir Uygur edebiyatının son dönemde yetiştirdiği ünlü isimlerden biridir, onun hayatı ve eserleriyle ilgili olarak Türkiye'de yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Çağdaş Uygur edebiyatına önemli katkılar sağlayan yazarın eserleri, Uygur Türklerinin kültürel kimliğini ve psikolojisini en iyi yansıtan edebi eserlerdendir. Hayatının son döneminde yazdığı " Anayurt" romanı ise özellikle Çin'e karşı benliklerini koruma mücadelesi sürdüren Uygur halkını milli uyanışa ve direnişe davet etmektedir. Ruhsal bunalım içerisinde bulunan Uygur halkının hayatı, yazarın eserlerinde gizlice yansıtılmaktadır. Zordun Sabir'in eserlerinde kullandığı dil, okuyucuyu yormayan, estetik ve yalın bir dildir. Tabiat tasvirlerindeki başarısından ve duygularındaki heyecandan okuyucu çok etkilenir. O kendine has özellikleriyle Uygur edebiyatının nesir türüne getirdiği yeni ve cesur adımlarla Uygur edebiyatı nesir türüne yön vermiş, Çağdaş Uygur edebiyatının önde gelen şahsiyetlerden biridir.

Kaynakça

- ABDURAHİM, Enver (1997), "Zordun Sabir Hikayiliride Süretlengen Hesiyat Dünyası", *Tarim Dergisi*, 11. 34-38.
- BARAN, Lokman, (2008), "Çağdaş Uygur Edebiyatının Oluşması ve Gelişmesi", *Bilig*, 42: 191-209.
- HOŞUR, Muhemmet (2007). "Hayat keçürmişliriniñ Zordun Sabir İcadiyitige Körsetken Tesiri", *Tarim Dergisi*, 10: 44-47.
- JALALİDİN Abdukadir (2001). "Tarihtin utuluş çün", *Şincañ Medinyiti Dergisi*, 2: 31-35.
- KADİR, Ekber (2007), "Zordun Sabir andak Yazğuçi ", *Tarim Dergisi*, 4: 96-102.
- KADİR Ekber, (2007), "Zordun Sabirniñ İcadiyet yoli", *İli Deryasi Dergisi*, 4: 23-26
- KADİR Ekber (2015), " Zordun Sabir ve Uniñ Edebi İcadiyeti", *Şincañ Unversititi Neşiryati*, 17-21
- KAŞGARLİ Rahile, (2014), "Çağdaş Uygur Edebiyatı Ve Onun Geleceği", *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, 3: 129-145.
- KOMİSYON, (2013), "Çağdaş Türk Edebiyatları II", *Anadolu Üniversitesi Yay*, 140-179.
- OSMAN, Abdureşit (2010), "Zordun Sabir Hatire Öyiniñ urulişi ", *Coñgo Milletleri Dergisi*, 4: 31-37.
- ÖMER, Ehtem (2001), "Uygur Edebiyatidiki Serdar Yazğuçi Zordun Sabir", *Tañritağ Dergisi*, 4: 19-23.
- POLAT, Muhemmet (2001), "Milli Turmişimizniñ İcadi-Beđi amusi", *Teñritağ Dergisi*, 4: 21-25.
- SULTAN, Azat (1997), "Zordun Sabir Eserleridiki Yükseklik", *Tarim Dergisi*, 11: 37-40.

SULTAN Azat, KERİMCAN Abdurehim, (2002) , “Uygur Būgūnki Zaman Edebiyat Tarihi”,
Şincañ Üniversitesi Neşiryati, 184-198

TANRIDAĞLI, Gūlzade (1997), “Uygur Edebiyatında Roman”, Basılmamış Doktora Tezi,
Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

TURDİ, Mambet (1997), “Biz Yazğuçığa Ƙerzdar”, *Tarim Dergisi*, 11: 44-47.